

nopravnom položaju i potrebno ih je osloboditi od vjere, tačnije Šerijata koji omalovažava žene.

Međutim, egzaktni podaci pokazuju drugačije: većina ispitanih muslimanki smatraju da im Šerijat ne predstavlja nikakvu prepreku već naprotiv, on je ključni dio napretka, a s druge strane, ne bi se nikada ugledale na zapadni stil života žene, jer kako ističu, žene se tamo nedovoljno poštuju od strane muškaraca. Na osnovu ispitanih u Libanu, Maroku i Iranu, muškarci koji podržavaju ženska prava često su religiozniji od onih koji ne podržavaju ženska prava.

I na kraju, peto poglavlje obuhvata ono najvažnije pitanje: *sukob ili suživot?* U njemu se posmatraju postupci i riječi svjetskih medija i zvaničnika i razbijaju mitovi naspram realnosti. Šta stoji u sjeni danskih karikatura i Papinih izjava da je islam vjera mača? Zbog čega ne treba gledati na Zapad kao monolitnu cjelinu?

Ne postoji nikakva slijepa mržnja prema Zapadu, kao što pokazuju Gallupovi podaci, prvenstveni uzrok antiameričkih osjećanja nije sukob civilizacija nego percipirani efekat američke vanjske politike. (podvukao A.Lj.)

Ova knjiga predstavlja ogroman korak u rušenju i odstranjivanju svih lažnih percepcija, slika, predrasuda, klišeiziranih izraza, konvencionalnih stanovišta Zapada prema muslimanima i islamu, nudi bolje razumijevanje uzroka koji leže u korijenju konflikta koji je rastao sa sve većom političkom radikalizacijom religija i na kraju, ostaje tvrdnja da sukob Zapada i muslimanskog svijeta nije neizbježan, jer se radi o sukobu politike, a ne principa. (podvukao A.Lj.)

Abdurahman Ljevaković

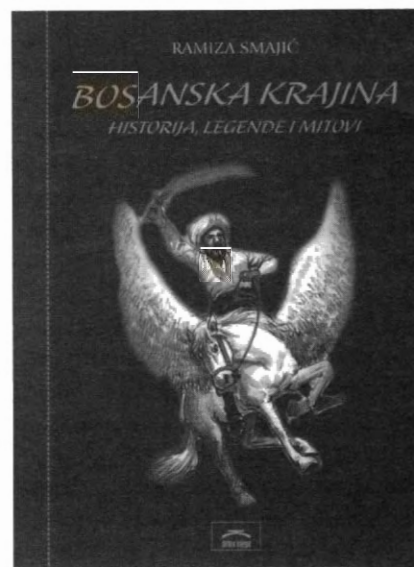
KRAJINA U HISTORIJ I MITU

Ramiza Smajić, „Bosanska krajina: historija, legende i mitovi“, „Dobra knjiga“, Sarajevo, 2009., str. 219

Mnogobrojni historijski procesi i zbivanja prevazilaze lokalne i regionalne granice. Geografija i historija prožimaju se i na Balkanu, tom „etnografskom muzeju pod otvorenim nebom“ (M. Todorova), spajajući različite oblasti. Historija Bosne i Hercegovine kontinuiran je i složen proces civilizacijskih smjena i traumatičnih tranzicija. Pojedini putopisci su o ovoj zemlji pisali kao o „babilonskoj kuli“, „Balkanu u malom“, „kosmopolitskoj pokrajini“, „pravoj Makedoniji na Zapadu“.

Knjiga Ramize Smajić u osnovi predstavlja njenu magistarsku radnju, koja je, pod naslovom „Društveno-političke prilike u Bosanskoj krajini prema djelima Muvekkita, Pečevije i Naime – Usporedbe sa narodnom tradicijom“, odbranjena u maju 2006. na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Autorica je, nadahnuto prebirajući po obilju raznorodne faktografske građe, provela multidisciplinarni pristup u istraživanju složenog historijskog fenomena – fenomena graničnosti. Osnovna poruka njenog metodološkog pristupa može se zažeti u iskaz da pri obradi krajiškog prostora tokom osmanskog perioda nema uproščavanja, niti apsolutiziranja značaja pojedinih elemenata cjeline na račun drugih. Ograničavajući se na period do polovine XVII. stoljeća, težila je sagledati i objasniti prostorne i vremenski promjenjive činioce koji su ostvarenim transformacijama i rezultatima oblikovali fizionomiju Bosanske krajine, pritom se pozivajući na Saliha Sidki-ef. Hadžihusejnovića Muvekkita, Ibrahima Alajbegovića Pečeviju i Mustafu Na'im-efendiju, autore s tri različite perspektive.

Znatna reljefna raščlanjenost bosanske teritorije na Balkanu, koja je ne čini geografski jedinstvenom cjelinom, učinila je da njegovu društveno-političku povezanost održavaju glavne rijeke i njihove poprečne pritoke. Ramiza Smajić ističe kako je, s geopolitičkog i kulturno-historijskog stajališta, bosanski prostor u cjelini imao krajiški

karakter. Podjela Rimskog carstva na Istočno i Zapadno (395.), Bosnu je učinila granicom dviju civilizacija. I sam Bosanski ejalet docnije je predstavljao graničnu pokrajinu, pošto je bio najistureniji dio Osmanskog carstva prema Zapadu. Određujući se prema pojmu Bosanske krajine, autorica ustvrđuje kako je ona, u užem smislu, zapravo prostor Bihačke krajine, oblast oko srednjeg toka rijeke Une, s gradovima Bihać, Cazin i Bosanska Krupa. U najširem smislu poimanja, Bosanska krajina je prostor između rijeka Vrbasa i Une čiju granicu prema sjeveroistoku, sjeveru i zapadu određuje tok rijeke Vrbasa, rijeke Save od Bosanske Gradiške do Jasenovca i zatim rijeke Une od Bosanskog Novog do Donje Ivanjske. Prostor Bosanske krajine nije bio zatvorena i teritorijalno trajno zaokružena administrativna jedinica. Mada je i sam pojam „Krajina“ poznat u osmanskome periodu, taj prostor je, u ovisnosti od osmanskih osvajanja i formiranja novih sandžaka, bio razdijeljen između Bosanskog, Kliškog, Bihačkog i Krčkog sandžaka.

U ovoj knjizi je svoje mjesto našlo više tema i podtema – od položaja Bosanske krajine u Osmanskom carstvu, njene administrativno-upravne i vojne organizacije, strukture društva, problema urbanizacije, pa do zanimljivih opisa svakodnevice i analize relevantnih aspekata narodne tradicije, odnosno njenog poređenja s historijskim saznanjima. Krajiški prostor bio je dugo, ne samo u naučnom smislu, neopravdano zapostavljan. Nova

teorijsko-metodološka iščitavanja izvora vode preispitivanju dosadašnjih historijskih predstava i ocjena.

Pojedine dionice knjige, uz korigiranje nenaučnih pogleda i neargumentiranih navoda pojedinih starijih istraživača, reaktueliziraju određene historiografske konverze i "bjeline" i prevazilaze postavljene tematske limite. Ovim radom napravljen je iskorak u istraživanju dijela složene ukupnosti Bosanske krajine, čije su formiranje i razvoj vezani za dolazak Osmanlija.

U pogledu osmanskih osvajanja prostora Bosanske krajine, autorica je napravila usporedbu podataka iz tri izvora: Muvekkita, Pečevije i Naima, kao i onoga što je pronašla u arhivskim izvorima različite provenijencije i u dostupnoj literaturi. Nastojeći otkriti granice gdje historijske reminiscencije izazivaju kreativnost lokalnog stanovništva u smislu stvaranja narodne tradicije, ona uočava da narodna tradicija ne priznaje granice i prosto se prelijeva u prostor četveromede, Bosanske krajine, Like, Hrvatskog primorja i Dalmacije, „prostor koji je oduvijek bio u dodiru sa Zapadom, a spada u bosanski kulturni krug“.

Prema predajama, izvorno krajiško naslijeđe – epika prvenstveno, nije nastala oko Bihaća, već dalje, na zapadu, u Lici; samo što naziv Like treba shvatiti u širem smislu, da obuhvata i Krajinu i dijelove nekadašnje "Turske Dalmacije". Često su bili izmiješani privredni i politički uzroci etničkih promjena. Teritorijalno široko rasprostranjena tematika i likovi Bosanske krajine rezultat su dinamičnih migracionih procesa u različitim pravcima.

Burna historijska događanja u Bosanskoj krajini uticala su da na dugotrajan proces emanacije osobenog krajiškog duha i samog njenog kontinuiteta. Kroz sve to se formirao i svojevrsni tip ljudi, s razvijenim dubokim osjećanjem za domovinu i socijalnu pravdu. Krajiški prostor nije bez razloga iznjedrio izraz fratelli nemici ("neprijateljska braća"). Kad se govori o tamošnjim uvjetima života, ne treba shvatiti doslovno da je borba Krajišnika sa obje strane granice stvarala nepromostiv zid. I u tim vremenima razvijan je i njegovan kult tolerancije, dobrosusjedstva između muslimanskih i kršćanskih prvaka,

običnih vojnika i seljaka. Sinkretizam je bila uobičajena pojava u različitim religijama, a Bosna, s njom i njene krajine, plodno tlo za prožimanje tradicijskih elemenata. U Bosanskoj krajini vidljiv je kontinuitet kulturnih mjesta, paganskih kultova, svetkovina, bogumilskih tradicija, ali i relikata ortodoksnog islama i kršćanstva, što je karakteristično za cijeli bosanski prostor. Složeno je utvrđivanje porijekla pojedinih običaja i njihovih promjena tokom vremena. Bosanska krajina je bila pogodan prostor za razvijanje narodne tradicije, prvenstveno zbog nemirnog i opasnog života, vremena sticanja slave u borbama i individualnim podvizima. Postoji kontinuitet određenih elemenata iz srednjeg vijeka, ali ključni likovi i događaji vežu se za osmanski period. Doživljaji koji se pripisuju pojedinim krajiškim likovima (Mujo Hrnjica, Tale iz Orašca, Mustaj-beg Lički i drugi) nadilaze stoljeća, epske pjesme, biografije i slična žanrovska okruženja. Narodni pjevači udruživali su likove koji su živjeli u razmaku od nekoliko stoljeća. Junaci nisu samo junaci, već i psihološki karakteri. Autorica pokazuje da elementi narodne tradicije imaju historijsku vrijednost, ali i da je tanka granica prema pretjeranom historicizmu te da su doista brojne terminološke i pojmovne nedosljednosti. Sve to govori o socijalnim i psihološkim značajkama narodnih vjerovanja, običaja, da je i sam narod to doživljavao kao "pokušaj hvatanja u koštac sa ondašnjom stvarnošću". Maurice Droun kazao je da bi se narodi, da nemaju legende i mitove, smrzli u zimi povijesti.

Autorica svoju knjigu s pravom stavlja u širi, balkanski i osmanski kontekst, ukazujući na potrebe širih promišljanja i poređenja, na vođenje računa ne samo o lokalnim, već i o sadržajnim okvirima Osmanskog carstva. Treba shvatiti uzroke, zakonitosti društvenog razvitka ovog carstva da bi se shvatile društvene okolnosti i ambijent u kome se razvijala i sama Krajina. Historija je višeznačan proces.

Knjiga Ramize Smajić je akribično djelo, pisano bez predrasuda, razborito i slikovito, naučno utemeljeno, primamljivo ne samo za naučnu već i širu, upućeniju čitalačku publiku. Za

historijsku nauku je bitno da se i druga prostranstva Bosne i Hercegovine "pokriju" sličnim, višedimenzionalnim istraživanjima, za šta je ova autorica pripremljena. Iz sveukupnih interdisciplinarnih studija, koje analiziraju različite strane djelovanja, sa razvijanjem kritičke historiografije, preko multiperspektivnog metoda koji traži demonumentalizaciju historije, predstavljanje prošlosti sa stanovišta različitih aktera, može se doći do reflektiranja njene opće slike, pružanja opcije više odgovora. Od historičara se ne očekuje samo profesionalno znanje, nego, kao što pokazuje i ova knjiga, i teorijsko-metodološka upućenost u brojne srodne naučne discipline.

Safet Bandžović

INTERTEKST KAO KULTURNA ENTELEHIJA ORIJENTA

ARAPSKA STILISTIKA U DJELU HASANA KAFIJA PRUŠČAKA, Munir Mujić, Filozofski fakultet u Sarajevu, 2007, 183 stranica.

Hasan Kafija Pruščak bosanski je intelektualac par excellence koji je svojim *pisanim* blagom trajno obogatio kulturnu tradiciju BiH. Pored djela u iz polja filozofije, logike, filozofije i logike, ovaj se vrijedni naučnik okušao i u stilistici. Sve ovo ukazuje na čudesnu

